

УДК 355.42

Юрій Станіславович ПАЛАМАРЧУК,
кандидат військових наук, доцент, професор кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

РІШЕННЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядаються сутність і зміст рішення в оперативно-розшуковому процесі, основні види та форми рішення в ОРД, рівні прийняття рішення, наведені структура рішення, класифікація та основні показники, визначені особливості прийняття рішення, основні етапи його розробки та методичні рекомендації щодо формулювання рішення.

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшуковий процес, рішення в оперативно-розшуковій діяльності, види, форми, основні показники, наказ в оперативно-розшуковій діяльності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рішення в оперативно-розшуковій діяльності (ОРД) є висновком, зробленим у межах установлених законом повноважень посадовою особою відповідно до повноважень, за матеріалами оперативно-службового документування та іншими матеріалами на основі сукупності фактичних даних, який тягне встановлені оперативно-розшуковим законодавством наслідки.

Рішення в оперативно-розшуковому процесі має велике значення, оскільки без його прийняття не може бути здійснено жодного оперативно-розшукового заходу, а отже, здійснюватися сама оперативно-розшукова діяльність.

Кожна оперативно-розшукова справа заводиться, ведеться або припиняється на основі прийнятого рішення по ній. Крім того, низка правових рішень тягне обмеження конституційних прав громадян, а окремі з них призводять до закріплення конфіденційних стосунків.

Аналіз основних досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблеми прийняття управлінських рішень під час оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону досліджували такі вчені, як П. А. Шишолін, Б. М. Олексієнко, В. П. Городнов та інші. Проблема прийняття управлінського рішення не є новою. Водночас необхідно відзначити, що є актуальним на теперішній час питання прийняття рішення в оперативно-розшуковому процесі.

Метою статті є вивчення рішення в оперативно-розшуковому процесі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основні види рішення в оперативно-розшуковій діяльності розрізняють залежно від суб'єктів, що їх приймають, форми і рівня прийняття, сфери поширення, істинності та наслідків [4].

Залежно від суб'єктів виділяють рішення, які приймаються посадовими особами оперативно-розшукових органів або іншими посадовими особами під час здійснення заходів оперативно-розшукової діяльності.

За формою існують два види рішення: усне і документально оформлене.

За рівнем прийняття розрізняють: рішення оперативного співробітника і рішення керівника оперативно-розшукового органу.

За обсягом поширення прийнято класифікувати рішення на ті, які поширюються на невизначене коло осіб (як фізичних, так і юри-

дичних) і які мають силу тільки для співробітників оперативно-розшукових органів (підрозділів).

Залежно від істинності рішення може бути правильним і помилковим; останнє – помилкове і прийняте навмисно (у даному випадку факт його наявності призводить до притягнення до юридичної відповідальності посадової особи, що його прийняла, впритул до кримінальної, за перевищення або зловживання посадовими повноваженнями, а іншу особу, наприклад агента, – за навмисне надання неправдивої інформації) [5].

Нарешті, залежно від наслідків ухвалення рішення їх можна розрізнити як такі, що мають юридично значимі наслідки, і такі, що їх не мають.

У зв'язку з тим що в оперативно-розшуковій діяльності можуть бути обмежені конституційні права громадян, особливу значимість для вивчення має розгляд питання про документально оформлене рішення (як правило), яке спричиняє юридично значимі наслідки (тобто рішення, заснованого на двох критеріях – формі та наслідках його прийняття).

Як правило, рішення, що спричиняє юридично значимі наслідки, і його нормативне обґрунтування мають бути документально оформленими.

Документально оформлене рішення в оперативно-розшуковій діяльності є передбачений оперативно-розшуковим законодавством і нормативними актами оперативно-розшукових органів різновид документа. (Документ – зафіксована на матеріальному носії інформація з реквізитами, що дозволяють її ідентифікувати).

Основні види документально оформленого рішення, яке має юридично значимі наслідки, безпосередньо зазначені у статтях Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” та в інших керівних документах, які регламентують оперативно-службову та оперативно-розшукову діяльність.

Крім того, види рішень в оперативно-розшуковій діяльності визначаються в нормативних актах конкретних оперативно-розшукових органів.

Характеристика конкретних рішень. Розглянемо ті з них, які законодавець безпосередньо визначив у нормах Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”. Усі вони тягнуть відповідні юридично значимі наслідки. Проте їх можна згрупувати з урахуванням суб’єкта, уповноваженого приймати рішення. Передусім визначимося в рішеннях посадових осіб оперативно-розшукових органів Державної прикордонної служби України (ДПСУ). Одним із таких рішень в оперативно-розшуковій діяльності є наказ [10].

Під наказом в оперативно-розшуковій діяльності розуміється одночасно вид нормативного правового акта і різновид службових стосунків.

Наказ (як різновид службових стосунків) є вимогою посадової особи оперативно-розшукового органу вчинити певну дію (оперативно-розшуковий захід), звернену до учасника оперативно-розшукового процесу, зобов’язаного його виконати через представлені законодавцем повноваження у сфері оперативно-розшукової діяльності (наприклад: наказ віддає керівник оперативно-розшукового органу підпорядкованому йому по службі оперативному співробітнику). Це рішення приймає, як правило, відповідний керівник. Суб’єктом же виконання наказу може бути тільки підпорядкована йому особа. Зазначимо, що згідно з волею законодавця посадовець, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, у ході проведення оперативно-розшукових заходів підкоряється тільки безпосередньому і прямому начальнику. При отриманні наказу або вказівки, що суперечить закону, він зобов’язаний керуватися Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність” [4].

Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” зобов’язує оцінювати законність отриманого припису щодо виконавця-підлеглого. У даному випадку підлеглий, якщо останній, здійснюючи будь-які дії при виконанні наказу, поставився до нього легковажно або недбало, тобто ненавмисно, підлягає кримінальній відповідальності тільки у тому випадку, якщо за вчинені ним дії встановлена кримінальна відповідальність. (Згідно з Кримінальним кодексом України особа, яка здійснила злочин навмисно щодо

виконання завідомо незаконного наказу або розпорядження, несе кримінальну відповідальність на загальних підставах) [5].

У разі виникнення сумнівів у законності отриманого для виконання розпорядження особа, наділена правом здійснювати оперативно-розшукову діяльність, повинна негайно повідомити про це у письмовій формі своєму безпосередньому начальнику та начальнику, що дав розпорядження. Якщо вищий за посадою начальник письмово підтверджує це розпорядження, оперативний співробітник зобов'язаний його виконати. Відповідальність за наслідки виконання незаконного розпорядження несе керівник, що підтвердив це розпорядження.

Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” не встановлює абсолютно визначену форму викладення наказу (як рішення). Під час проведення оперативно-розшукової діяльності накази віддаються письмово або усно, а також передаються технічними засобами зв'язку. При цьому необхідно дотримуватись таких умов: така вимога повинна стати своєчасно відомою підлеглому і сприйматися як начальником, так і підлеглим саме як наказ [4].

Наказ, виданий у письмовій формі, набуває чинності з моменту його підписання, якщо інше не вказане в його тексті; в усній формі, як правило, після його оголошення.

Важливо визначити те, що відповідальність за наслідки, які настають у результаті виконання наказу, несе посадова особа, що віддала наказ. Адже саме вона, маючи в розпорядженні відповідну інформацію, зобов'язана співвідносити рішення, що приймаються, а також урахувати ті негативні наслідки, які, можливо, настануть через оперативно-розшукові заходи, проведені за наказом, з тією шкодою захищеним об'єктам (людині, власності, суспільству і державі), якій при цьому вдасться запобігти.

Необхідно відмітити і те, що у разі отримання свідомого для виконавця злочинного наказу його невиконання виключає кримінальну відповідальність. Це станеться і у тому випадку, якщо в нормативних актах оперативно-розшукових заходів закріплені обов'язок беззаперечно виконувати наказ і встановлена відповідальність за його невиконання.

Наказ необхідно відрізнити від інших рішень в оперативно-розшуковій діяльності і передусім від розпорядження.

Розпорядження – це різновид рішення. В оперативно-розшуковій діяльності розпорядження може віддавати прокурор. Розпорядження прокурора виступає основою для проведення оперативно-розшукових заходів (за умови, що воно прийняте прокурором у кримінальній справі, яка знаходиться в його виробництві). Розпорядження приймають відповідні керівники для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, які адресують певному колу суб'єктів. Розпорядження має обмежений термін дії [11].

Існують інші види документально оформленого рішення, такі як: доручення, ухвала суду, постанова. Їх об'єднує те, що, по-перше, приймають їх посадові особи не оперативно-розшукових органів і, по-друге, при виконанні окремих умов вони виступають як основа для проведення оперативно-розшукових заходів.

Вимогами до кожного рішення виступають, перш за все, необхідна і достатня сукупність загальнообов'язкових вказівок (розпоряджень), які висуваються до змісту і форми рішення в оперативно-розшуковій діяльності законодавцем та (чи) напрацьовані оперативно-розшуковою практикою і спрямовані на реалізацію принципів оперативно-розшукової діяльності [4].

Сукупність обов'язкових вказівок до рішення в оперативно-розшуковій діяльності містить дві групи вимог: до форми і до змісту.

По перше, вимоги розрізняють залежно від форми прийняття рішення. Так, рішення, яке допустимо приймати від будь-кого, окрім документально оформленої (письмової) форми (наприклад, наказу), має бути: прийняте уповноваженим на те законом або іншим нормативно-правовим актом посадовою особою (як правило, керівником оперативно-розшукового органу); оголошено виразно і зрозуміло; доведено без перекручувань до виконавця.

Особливі вимоги до кожного рішення, яке тягне обмеження конституційних прав людини і громадянина (фотодокументування, прослуховування телефонних розмов, проникнення в житло та інші), обов'язково оформляється документально, повинна бути від-

повідна назва, передбачена Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність”, та інші необхідні реквізити [10; 11].

Реквізити (від латин. *regvisitum* – необхідне) в оперативно-розшуковій діяльності – обов’язкові дані, установлені законодавчими або іншими нормативно-правовими актами, які вказують у конкретному документі (наприклад, у постанові про заведення оперативно-розшукової справи, постанові судді про обмеження конституційного права людини і громадянина) для признання його дійсним.

Як правило, такими даними виступають найменування і дата складання документа, підпис (відбиток печатки) фізичної (юридичної) особи. Відсутність одного або декількох реквізитів у випадках, визначених законом, показує недійсність або суперечність документа.

По друге, вимоги висувають до змісту рішення. Будь-яке рішення в оперативно-розшуковій діяльності має бути законним, обґрунтованим і мотивованим. Розглянемо ці вимоги на прикладі документально оформленого рішення, що тягне обмеження конституційного права людини і громадянина.

Законність цього рішення припускає: його прийняття відповідною посадовою особою; відповідність його форми вимогам до документа (наявність відповідної назви й інших реквізитів); відповідність його змісту отриманій фактичній інформації (виключається вигадкування і таке інше).

Обґрунтованість рішення означає, що посадовець при його прийнятті виходив з аналізу документально оформлених матеріалів і будував свої висновки на фактичних даних в їх сукупності, що виключає інше рішення, окрім прийнятого.

Мотивованість рішення покликана пояснити, чому посадова особа прийняла конкретне рішення, чому використала (не використала) ті або інші аргументи, тобто повинно містити пояснення і висновки в обґрунтуванні зайнятої позиції [7].

Складові частини документально оформленого рішення. Як правило, таке рішення складається з трьох частин: вступної, описової та резолютивної [10].

Розглянемо рішення на прикладі змісту постанови про представлення результатів оперативно-розшукової діяльності.

Вступна частина включає найменування документа, місце і час його винесення, прізвище, ім'я, по батькові, посаду і звання (військове, спеціальне) керівника оперативно-розшукового органу, а також підстави винесення цієї постанови.

В описовій частині вказується, у результаті якого оперативно-розшукового заходу отримані матеріали і які саме; з якою метою вони застосовуються (використання як приводи і підстави для заведення кримінальної справи, підготовки і здійснення слідчих (розшукових) і судових дій, використання в доказах по кримінальній справі), коли і ким санкціонувався конкретний оперативно-розшуковий захід, наявність судового рішення на його проведення.

У резолютивній частині формулюється рішення керівника органу про направлення оперативно-службових документів, які відображають результати оперативно-розшукової діяльності. Тут же перераховуються ті конкретні документи, що підлягають направленню [11].

Набуття чинності рішення. Момент набуття чинності рішення залежить від низки чинників, і передусім від його форми і суб'єкта прийняття.

Усне рішення (наприклад, наказ) набуває чинності, як правило, після його оголошення.

Рішення, яке оформлене документально, може бути чинності з моменту:

- а) його підписання (у необхідному випадку – затвердження);
- б) безпосередньо вказаного в тексті документа;
- в) ознайомлення з ним безпосереднього виконавця (під розпис) [10].

Висновки. Момент набуття чинності рішення залежить від суб'єкта, який його приймає. У цьому аспекті розрізняють простий і складний суб'єкт. Наприклад, для набуття чинності постанови про заведення оперативно-розшукової справи досить її письмового затвердження керівником оперативно-розшукового органу. Зовсім інша буде

справа з набуттям чинності рішення, яке тягне обмеження конституційного права людини і громадянина. У даному випадку недостатньо затвердження постанови про проведення оперативно-розшукових заходів (наприклад, контролю телефонних переговорів, аудіо-, відео, фотозйомка тощо) керівником оперативно-розшукового органу. Окрім його дозволу, необхідно отримати дозвіл судді, який також повинен бути оформлений у вигляді мотивованої постанови.

Перспективи подальших досліджень. Особливості прийняття рішення в оперативно-розшуковому процесі визначають напрями подальших досліджень і будуть подані в подальших публікаціях.

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 // ВВР України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 22. – Ст. 303.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
8. Положення про ДОД Адміністрації ДПСУ (рішення колегії ДПСУ від 29.10.2007).
9. Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону (наказ Адміністрації ДПСУ від 14.08.2009 № 611).
10. Настанова з організації та здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативно-розшукових підрозділів ДПСУ від 04.04.2013 № 57/27.
11. Збірник форм документів з оперативно-розшукової діяльності від 04.04.2013 № 51/26.

*Рецензент – кандидат військових наук, доцент Залож В. В.
Стаття надійшла до редакції 22.09.2014.*

Паламарчук Ю. С. Решение в оперативно-розыскном процессе

В статье рассматривается сущность решения в оперативно-розыскном процессе, основные виды и формы решения в оперативно-розыскной деятельности, уровни принятия решения, приведены структура решения, классификация и основные показатели, определены особенности принятия решения, основные этапы его разработки и методические рекомендации по формулировке решения.

Ключевые слова: *оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскной процесс, решение в оперативно-розыскной деятельности, виды и формы, основные показатели, приказ в оперативно-розыскной деятельности.*

Palamarchuk U. S. Decisions in operatively-investigative process

Decisions in operative search activity is a conclusion in limits prescribed by law authority officer in accordance with powers to the materials of the operational documentation for other materials, based on the totality of evidence, which pulls the installed operational and investigative law implications.

Decisions in operatively – investigative process is important, because without its adoption any of the operational and search activities cannot be done and, therefore, the operational activity carried itself.

The aim of this article is to study the decision in operative search proceedings. Each operational case is started, is carried on or is terminated on the basis of the decision on it. In addition, a number of legal decisions entail restriction of constitutional rights, and some of them lead to consolidation of confidential relationship.

The article examines the nature and content of the decision in operational and investigative process, the main types and forms of investigative solutions, is given structure solution of the decision, classification and basic indicators, certain features of the decision, the main stages of its development and guidelines for the formulation of a decision.

The main types of decisions in operative investigative activities are distinguished depending on the subject, which take them, the form and the level of that take, the region of spread, the truth and consequences.

Depending on the subjects there are decisions taken by official people of the search operations or of other officials in operatively-search activity.

In form, there are two types of decisions: oral and documented.

The level of adoption distinguished: operational decisions employee and the decision of the head of operative- investigative body.

In the area of distribution: to classify decisions that apply for indefinite circle of persons (both natural and legal) and which are valid only for employees of search operations (units).

Depending on the validity of a decision can be right and wrong; last - a false and deliberately made (in this case the fact of his presence entails bringing to responsibility officer, received him, close to criminal, in excess or abuse of office, and another person, such as agent - by intentionally providing false information. Finally, depending on the effects of the decision, they can be distinguished as those that are legally relevant consequences and those that are not.

Due to the fact that in operative investigative activity the constitutional rights of citizens may be limited, the special importance for the study a consideration of the documented decision (usually) that causes legally relevant consequences (that is a solution based on two criteria - the form and the consequences of its decision). As a rule the decision that causes significant legal implications and its normative justification has to be documented.

The documented decision of operational activities is specified by the investigative law and regulations search operations of the kind of document. Thus the time of entry into force of the decision depends on the subject, what it takes. In this aspect the simple and complex subject has been distinguished.

For example, the entry into force of the decision about the creation of operational - investigation of the case is quite the written approval of the head of the operational and detective agency.

Quite different is the case with the entry into force of the decision, which entails the restriction of constitutional rights and civil rights. In this case the operational-search activities' resolution (e.g., monitoring of telephone calls, etc.) of the head of operational and investigative authority

is not enough. In addition it is necessary to obtain the permission of a judge, which also must be designed as a reasoned decision.

Keywords: *operational-search activity, operational investigative process, decisions in operational investigative process, the types of forms, key indicators, the order in operational-search activity.*